

Nordsamiska böjningsmönster

David Larsson

Innehåll

Några viktiga begrepp.....	5
Stavelsetakter.....	5
Stadieväxling.....	5
Stamtyper.....	5
Ändelser.....	6
Vokalväxling.....	6
Omljud.....	6
Slutkonsonanter.....	6
Böjning av verb.....	7
Indikativ presens.....	7
Indikativ preteritum.....	8
Indikativ perfekt och pluskvamperfekt.....	9
Indikativ, negerade former.....	9
Potentialis.....	10
Konditionalis.....	11
Imperativ.....	12
Böjning av substantiv.....	13
Absolut deklination.....	13
Possessiv deklination.....	14
Böjning av pronomen.....	17
Personliga pronomen.....	17
Demonstrativa pronomen.....	17
Relativa och interrogativa pronomen.....	17
Reflexivpronomenet ieš.....	18
Reciproka pronomen.....	18
Böjning av räkneord.....	19
Böjning och komparation av adjektiv.....	19

Några viktiga begrepp

Här samlas några begrepp som är viktiga att känna till för att kunna tolka och använda de böjningsmönster som presenteras. Vid all böjning är det viktigt att minnas fyra olika förändringar som kan ske: stadiëväxling, tillägg av ändelser, vokalväxling och omljud. Ibland påverkas också böjningsformerna av reglerna för slutkonsonanter. Dessutom är det nödvändigt att känna till ordets stamtyp varför en metod att identifiera denna också presenteras.

Stavelsetakter

Nordsamiska ord kan delas in i stavelsetakter med ledning av de betonade stavelserna. En stavelsetakt består vanligen av två eller tre stavelser där den första är betonad, tryckstark, den andra obetonad, trycksvag, och en eventuell tredje stavelse får en bibetonning. Genom sammansättning och avledning bildas längre ord med fler stavelsetakter än grundordet.

borrat	En stavelsetakt med två stavelser
boradit	En stavelsetakt med tre stavelser (efter avledning)
bora/hallat	Två stavelsetakter med vardera två stavelser (efter avledning)
idit/borramuš	Två stavelsetakter med två respektive tre stavelser (efter sammansättning och avledning)

I låneord förekommer också stavelsetakter med endast en stavelse då ordet inleds med två betonade stavelser i följd.

ma/šiidna	Två stavelsetakter med en respektive två stavelser.
------------------	---

Det är den sista stavelsetakten i ett ord som avgör vilken stamtyp som det tillhör och som är föremål för böjning.

Stadiëväxling

Begreppet stadiëväxling är centralt i den nordsamiska grammatiken. Stamkonsonanterna, de konsonanter som står mellan vokaler i tryckstark och trycksvag stavelse, kan vid böjning förändras i längd och kvalitet och utgöra den enda betydelsebärande skillnaden mellan två böjningsformer. De möjliga konsonantkombinationerna är uppdelade i tre olika grader, där grad I är svagast och grad III är starkast. Vid böjning av ett ord växlar konsonanterna vanligen mellan grad III och grad II eller mellan grad II och grad I. Den starkare graden kallas då starkstadium och den svagare svagstadium. I vissa böjningar används alla tre graderna, varvid grad III kallas extrastarkt stadium.

Antalet möjliga konsonantkombinationer är mycket stort och det är svårt att memorera alla. Det är heller inte alltid enkelt att se mönster i fråga om vilken av formerna som är av svagare eller starkare grad än en annan eftersom en starkstadieform ibland har fler bokstäver och ibland färre bokstäver än en svagstadieform. Bäst torde det vara att i samband med inläring av glosor också tillsammans med ordet studera stamkonsonanter och böjningsstammar och att med hjälp av ordens stamtyper bekanta sig med allt fler möjliga konsonantväxlingar.

Stamtyper

Nordsamiska ord delas traditionellt in i tre olika stamtyper: jämnstaviga, uddastaviga och kontrakta. Stamtypen avgör hur ordet böjs och det är därför viktigt att kunna identifiera den korrekt. Här nedan ges en översikt om hur man kan identifiera vilken stamtyp ett verb eller ett nomen (substantiv, adjektiv, räkneord) har med hjälp av en ordbok. Formerna skrivs på det sätt de står i Mikael Svonni: "Nordsamisk-svensk svensk-nordsamisk ordbok", ČálliidLágádus 2013.

guossa s mánná n geadgi dgg guovlu vll baste stt rejko njk	Nomen med jämnstavig stam har två stavelser totalt eller i sista stavelsetakten och har oftast stadiëväxling. Ordet har då starkstadiëkonsonanter i grundformen nominativ singular och svagstadiëkonsonanterna utskrivna efter ordet. En grupp konsonanter utskrivna efter ett ord är därför det tydligaste tecknet på att ett ord har jämnstavig stam.
---	--

hildu girku	Om det inte finns något utskrivet efter ordet, varken konsonanter eller böjningsstam (se nedan), och ordet slutar på vokal är det ett jämnstavigt nomen utan stadiëväxling. Det böjs som vanligt, men man behöver inte förändra stamkonsonanterna i de olika böjningsformerna.
------------------------	--

sápmelaš žž čč vástadus ss s beaivvádat hk g	Det finns nomen som har tre stavelser i grundformen men som har jämnstavig stam. De känns igen på att de har dubbla konsonantgrupper utskrivna efter ordet, först starkstadiëkonsonanter och därefter svagstadiëkonsonanter. Nominativ singular-formen har tappat sin sin avslutande vokal a och starkstadiëkonsonanterna har förändrats i enlighet med de regler som finns för slutkonsonanter (se nedan). Sápmelaš böjs alltså som om det skulle stått *sápmelažža čč.
---	--

borrat r vázzit cc guohtut d	Verb med jämnstavig stam slutar på -at, -it eller -ut och har även de stadiëväxling med stamkonsonanter utskrivna. Sista stavelsetakten har jämnt antal stavelser. Om ett verb har stadiëväxling har det jämnstavig stam.
---	--

beana beatnag-
jeagil jeahkál-
čállin čállim-

Nomen med uddastavig stam har en stam som skrivs ut efter ordet, den slutar då med konsonant. Stadieväxling kan ske men inte alltid, det kan utläsas av grundformen och stammen. Om stadieväxling sker går den från svagt till starkt stadium, i motsatt riktning mot jämnstaviga.

eahppel
dihtor

När stammen sammanfaller med grundformen skrivs stammen inte ut. Dessa ord kan ändå skiljas från jämnstaviga ord utan stadieväxling genom att dessa slutar med konsonant.

muitalit
boradit

Verb med uddastavig stam slutar på -it och har tre stavelser i sista stavelsetakten. De saknar stadieväxling. Till dessa räknas vanligen också de enstaviga verben leat och negations verbet.

boazu bohcco-
olmmoš olbmo-
olmmái olbmá-
bálggis bálgá-

Nomen med kontrakt stam har en stam som slutar med vokal. Den utskrivna stammen skiljer orden från de jämnstaviga som de annars kan likna och den avslutande vokalen i stammen skiljer dem från uddastaviga. Stadieväxlingen går vanligen från svagt till extrastarkt stadium, samma riktning som uddastaviga men ett större steg.

buohccát
hukset
gullot

Verb med kontrakt stam slutar på -át, -et eller -ot och saknar stadieväxling

För adjektiv finns dessutom uppgift om attributform utskrivna efter de skrivsätt som tas upp ovan. Dessa kan bortses ifrån i analysen av stamtyper, men de behöver anges eftersom bildningen inte alltid är regelbunden.

Ändelser

Ändelser används i nordsamiskan såväl för ordböjning, där de anger person, numerus, kasus och ägande (possessivsuffix), som för bildning av nya ord genom avledning. I denna skrift ligger fokus på olika typer av böjningsändelser, nordsamiskans rika mängd av avledningsändelser är ett avsevärt större ämne att avhandla än dess böjningsändelser.

Vokalväxling

Utöver konsonantväxlingar kan även vokalen i stammens trycklätta stavelse förändras vid böjning, detta kallas vokalväxling. När vokalen växlar till *e* eller *o* påverkar detta också eventuell diftong i den tryckstarka stavelsen, se nedan. Ett *e* eller *o* som följs av *i* skrivs som *ii* respektive *ui*, men påverkan på diftongen sker ändå.

Omljud

Med omljud eller diftongförenkling avses den påverkan som vissa vokaler i trycksvag stavelse har på en diftong i föregående tryckstark stavelse. Om vokalen i trycksvag stavelse växlar till *e* eller *o* faller den andra vokalen i diftongen och endast den första blir kvar, den kvarvarande vokalen uttalas då lång. Även kombinationen *ii* i trycksvag stavelse leder till omljud.

Slutkonsonanter

Det kan inte finnas mer än en konsonant sist i ett nordsamiskt ord. Om flera konsonanter blir kvar sist i ett ord vid böjning kommer endast den första att kunna vara kvar. Dessutom är bara konsonanterna *l*, *n*, *r*, *s*, *š* och *t* tillåtna sist i ett ord. Om någon annan konsonant står kvar sist i ett ord vid böjning förändras de enligt tabellen här till vänster.

Egentlig slutkonsonant	Tillåten slutkonsonant
l	l
m, n	n
r	r
c, s, z	s
č, š, ž	š
b, d, g, h, k, p, t	t

Böjning av verb

Verb böjs i modus, tempus, person och numerus. Nordsamiskan har fyra modus (indikativ, potentialis, konditionalis och imperativ), fyra tempus (presens, preteritum, perfekt och pluskvamperfekt), tre grammatiska personer (första, andra och tredje), samt tre numerus (singular, dual, plural).

Indikativ presens

Indikativ är det modus som beskriver faktiskt skeende. Presens är tempus för nutid.

Jämnstaviga verb

Stadieväxlingar

	Sg	Du	Pl
1p	svagt	STARKT	STARKT
2p	svagt	STARKT	STARKT
3p	STARKT	STARKT	STARKT

Ändelser

	Sg	Du	Pl
1p	-n	-	-t
2p	-t	-beahtti	-behtet
3p	-	-ba	-t

Vokalväxlingar

	Sg	Du	Pl
1p	i → á	a → e i → e u → o	
2p	i → á		
3p	a → á i → á		a → e i → e u → o

Omljud

	Sg	Du	Pl
1p	Nej	Ja	Nej
2p	Nej	Nej	Nej
3p	Nej	Nej	Ja

Omljud sker där vokalväxlingar till e och o inträffar

Uddastaviga verb

Till uddastaviga stammar fogas följande ändelser. Stadieväxling, vokalväxling eller omljud förekommer inte. Negations verbet böjs inte i tempus, men böjningen i person och numerus liknar den för leat-verbet i presens.

Ändelser

	Sg	Du	Pl
1p	-an	-etne	-it
2p	-at	-eahppi	-ehpet
3p	-a	-eaba	-it

Verbet leat och negationsverbet

	Sg	Du	Pl
1p	lean	letne	leat
2p	leat	leahppi	lehpet
3p	lea	leaba	leat

	Sg	Du	Pl
1p	in	ean	eat
2p	it	eahppi	ehpet
3p	ii	eaba	eai

Kontrakta verb

Kontrakta verb saknar stadieväxling, vokalväxling och omljud i stammen. Ändelserna följer de för jämnstaviga verb förutom i 1p du och 3p pl där det blir inskott av -j- och uddastaviga ändelser.

Ändelser

	Sg	Du	Pl
1p	-n	-jetne	-t
2p	-t	-beahtti	-behtet
3p	-	-ba	-jit

Indikativ preteritum

Indikativ är det modus som beskriver faktiskt skeende. Preteritum är tempus för dåtid.

Jämnstaviga verb

Stadieväxlingar

	Sg	Du	Pl
1p	STARKT	svagt	svagt
2p	STARKT	svagt	svagt
3p	svagt	svagt	STARKT

Ändelser

	Sg	Du	Pl
1p	-n	-ime	-imet
2p	-t	-ide	-idet
3p	-i	-iga	-

Vokalväxlingar

	Sg	Du	Pl
1p	a → e i → e u → o		
2p	a → e i → e u → o		
3p			a → e i → e u → o

Omljud

	Sg	Du	Pl
1p	Alltid	i-verb	i-verb
2p	Alltid	i-verb	i-verb
3p	i-verb	i-verb	Alltid

Omljud sker där vokalväxlingar till e och o förekommer. För i-verb där i:et i stammen tillsammans med de ändelser som börjar med i ger kombinationen ii blir det omljud även i övriga former.

Uddastaviga verb

Ändelser

	Sg	Du	Pl
1p	-in / -edjen	-eimme	-eimmet
2p	-it / -edjet	-eidde	-eiddet
3p	-i	-eigga	-edje / -e

Leat-verbet

	Sg	Du	Pl
1p	ledjen	leimme	leimmet
2p	ledjet	leidde	leiddet
3p	lei / leai	leaigga / leigga	ledje

Kontrakta verb

På samma sätt som i presens används samma ändelser som de för jämnstaviga verb förutom där man i den jämnstaviga böjningen har vokalväxling, där det blir i stället inskott av -j- och uddastaviga ändelser.

Ändelser

	Sg	Du	Pl
1p	-jin	-ime	-imet
2p	-jit	-ide	-idet
3p	-i	-iga	-jedje / -je

Indikativ perfekt och pluskvamperfekt

Perfekt bildas med leat som hjälpverb böjt i presens samt verbets perfekt-participform.

Pluskvamperfekt bildas med leat som hjälpverb böjt i preteritum samt verbets perfekt-participform.

Perfekt particip

Jämnstaviga verb

Vokalväxling i→á och u→o, den senare medför omljud. Infinitivändelsen -t byts mot -n.

Uddastaviga verb

Infinitivändelsen -it byts mot -an. Perfekt particip av leat är leamaš.

Kontrakta verb

Infinitivändelsen -t byts mot -n.

Indikativ, negerade former

Negerade former i indikativ presens och preteritum bildas med negations verbet som hjälpverb böjt i person och numerus tillsammans med verbets negationsform i presens respektive preteritum. I perfekt och pluskvamperfekt läggs negationen på motsvarande sätt på hjälpverbet leat och man får i tur och ordning det böjda negations verbet, negationsformen av leat i presens respektive preteritum samt perfekt particip av huvudverbet.

Negationsform i presens

Jämnstaviga verb

Svagstadiestam utan infinitivändelsen -t används. Vokalväxlingar i→e och u→o men de ger INTE omljud.

Uddastaviga verb

Stammen utan infinitivändelsen -it används med villkoren på slutkonsonant applicerade.

Kontrakta verb

Stammen utan infinitivändelsen -t används.

Negationsform i preteritum

Negationsformen i preteritum överensstämmer med perfekt particip, förutom för leat-verbet där den är lean.

Potentialis

Potentialismoduset uttrycker möjlighet eller osäkerhet.

Jämnstaviga och kontrakta verb

Jämnstaviga och kontrakta verb delar potentialisändelserna i tabellen nedan. Ändelserna består av potentialismärket *ž* och ändelserna för uddastaviga verb i presens indikativ. För kontrakta verb fogas ändelsen direkt till verbstammen. För jämnstaviga verb används svagstadiestammen, i vilken det dessutom sker vokalväxlingar och omljud.

Ändelser

	Sg	Du	Pl
1p	-žan	-žetne	-žit
2p	-žat	-žeahppi	-žehpet
3p	-š / -ža	-žeaba	-žit

Vokalväxlingar och omljud

	Stamvokal	Omljud
-at	a	Nej
-it	→ e	Ja
-ut	→ o	Ja

Uddastaviga verb

Till uddastaviga stammar fogas potentialismärket *-eažža- čč* som då bildar en jämnstavig stam och böjs som jämnstaviga verb i presens indikativ. De sammansatta potentialisändelserna finns i tabellen nedan.

	Sg	Du	Pl
1p	-eaččan	-ežže	-eažžat
2p	-eaččat	-eažžabeahhti	-eažžabehtet
3p	-eažžá	-eažžaba	-ežžet

Nekad potentialis

Nekad potentialis bildas med konstruktionen *negationsverbet + negationsform i potentialis*. Ändelserna till stammarna ges av tabellen nedan. För *leat* förekommer negationsformerna *leačča*, *leaš* och *leš*.

Jämnstaviga / kontrakta	Uddastaviga
-š	-eačča / -eš

Potentialis i perfekt

Potentialis i perfekt bildas med konstruktionen *leat i potentialis + perfekt particip*. Formerna för *leat* i potentialis finns i tabellen nedan.

	Sg	Du	Pl
1p	leaččan	ležže	leažžat
2p	leaččat	leažžabeahhti	leažžabehtet
3p	leš / leaš / leažža	leažžaba	ležžet

Nekad perfekt i potentialis bildas med konstruktionen *negationsverbet + leačča / leaš / leš + perfekt particip*.

Konditionalis

Konditionalis uttrycker det man föreställer sig hypotetiskt, hövlighet och önskan.

Jämnstaviga och kontrakta verb

Jämnstaviga och kontrakta verb delar konditionalisändelserna i tabellen nedan. De består av märket *š* och ändelserna för uddastaviga verb i indikativ preteritum. I tornesamiska är konditionalismärket i stället *l*. För kontrakta verb fogas ändelsen direkt till verbstammen. För jämnstaviga verb används svagstadiestammen, där det dessutom sker vokalväxlingar och omljud.

Ändelser

	Sg	Du	Pl
1p	-šin / -lin	-šeimme / -leimme	-šeimmet / -leimmet
2p	-šit / -lit	-šeidde / -leidde	-šeiddet / -leiddet
3p	-šii / -lii	-šeigga / -leigga	-šedje / -ledje

Vokalväxlingar och omljud

	Stamvokal	Omljud
-at	a	Nej
-it	→ á	Nej
-ut	→ o	Ja

Uddastaviga verb

Till uddastaviga stammar fogas *-ivčči-* som då bildar en jämnstavig stam och böjs som jämnstaviga verb i preteritum indikativ. De sammansatta konditionalisändelserna finns i tabellen nedan.

	Sg	Du	Pl
1p	-ivččen	-ivččiime	-ivččiimet
2p	-ivččet	-ivččiide	-ivččiidet
3p	-ivččii	-ivččiiga	-ivčče

Nekad konditionalis

Nekad konditionalis bildas med konstruktionen *negationsverbet + negationsform i konditionalis*. Ändelserna till stammarna ges av tabellen nedan. För *leat* är negationsformen *livčče*.

Jämnstaviga / kontrakta	Uddastaviga
-še	-ivčče

Konditionalis i perfekt

Potentialis i perfekt bildas med konstruktionen *leat i konditionalis + perfekt particip*. Formerna för *leat* i konditionalis finns i tabellen nedan.

	Sg	Du	Pl
1p	livččen	livččiime	livččiimet
2p	livččet	livččiide	livččiidet
3p	livččii	livččiiga	livčče

Nekad perfekt i konditionalis bildas med konstruktionen *negationsverbet + livčče. + perfekt particip*.

Imperativ

Imperativ är modus för uppmaningar. Här finns flera ganska stora variationer både mellan och inom dialekter. Vid skillnader mellan östliga och västliga dialekter ges formerna separata tabellceller nedan, övrig variation står inom samma tabellcell.

Jämnstaviga verb

Stadieväxlingen för jämnstaviga verb i imperativ spänner ofta över samtliga tre stadier. Vokalväxlingar i stammen sker i nästan samtliga former och många av dem, men inte alla, leder till omljud.

Stadieväxlingar

	Infinitiv i grad II				Infinitiv i grad III		
	Sg	Du	Pl		Sg	Du	Pl
1p	II	III	II	III	III	III	III
2p	I	III	II	III	II	III	III
3p	II	II	II		III	III	III

2p sg är ett stadium svagare än infinitiv, 1p du och 2p du är om möjligt ett stadium starkare än infinitiv, samma gäller 1p pl och 2p pl i östliga dialekter.

Vokalväxlingar

	Sg	Du	Pl
1p	→ o	→ u	→ o
2p	-at	a	→ i
	-it	→ e	i
	-ut	→ o	u
3p	→ o	→ o	→ o

Ändelser

	Sg	Du	Pl
1p	-n	-	-t
2p	-	-	-t
3p	-s	-ska	-set

Ändelserna för 1p sg och i 3p sammanfaller med possessivsuffixen.

Omljud

	Sg	Du	Pl	
1p	Ja	Nej	Ja	Nej
2p	Nej	Nej	Ja	Nej
3p	Ja	Ja	Ja	

Observera att vokalväxlingarna till e och o i 2p sg inte ger omljud, i östliga dialekter gäller det även 1p pl och 2p pl.

Uddastaviga verb

Leat böjs som jämnstaviga leahkit, men en variant från den uddastaviga böjningen finns i 1p du. Östliga dialekter har också grad III-konsonanterna dn i 1p pl, men ingen skillnad i 2p pl. Negations verbet böjs också jämnstavigt med stammen alli- l.

	Sg	Du	Pl	
1p	lehkon	leahkku / leadnu	lehkot	leadnot
2p	leage	leahkki	lehket	
3p	lehkos	lehkoska	lehkoset	

	Sg	Du	Pl	
1p	allon	allu	allot	
2p	ale	alli	allet	
3p	allos	alloska	alloset	

Till stammen i övriga uddastaviga verb fogas ändelser som följer formerna för verbet leat ovan och som i sig därför har stadier som jämnstaviga verb med infinitiv i grad II. I 2p sg saknas ändelse och i 1p du byts konsonanterna till dn. Kortare form finns i 3p sg och östlig variant för 1p pl.

Ändelser

	Sg	Du	Pl	
1p	-ehkon	-eadnu	-ehkot	-eadnot
2p	-	-eahkki	-ehket	
3p	-ehkos / -us	-ehkoska	-ehkoset	

Kontrakta verb

Till stammen i kontrakta verb fogas ändelser som även dessa påminner om formerna för verbet leat, med inskott av j. Kortformen -us i uddastaviga verbs ändelser i 3p sg har en motsvarighet här medan även varianten med hkk i 1p du från leat finns här. I 1p pl finns stor variation.

Ändelser

	Sg	Du	Pl	
1p	-jehkon	-jeahkku -jeadnu	-jehkot -jetnot	-jeahkkot -jeadnot
2p	-	-jeahkki	-jehket	
3p	-jehkos / -jus	-jehkoska	-jehkoset	

Böjning av substantiv

Substantiv böjs i den absoluta deklinationen i kasus och numerus. Nordsamiskan har sju kasus, men för substantiv sammanfaller alltid formerna för genitiv och akkusativ. Som numerus för substantiv används singular och plural. I den possessiva deklinationen används possessivsuffix för att lägga till information om ägande till substantiv.

Absolut deklination

Jämnstaviga substantiv

Stadieväxlingar

	Sg	Pl
Nom	STARKT	svagt
Gen/Ack	svagt	svagt
Ill	STARKT	svagt
Lok	svagt	svagt
Kom	svagt	svagt
Ess	STARKT	

Ändelser

	Sg	Pl
Nom	-	-t
Gen/Ack	-	-id
Ill	-i	-ide
Lok	-s	-in
Kom	-in	-iguin
Ess	-n	

Vokalväxlingar

I illativ singular sker vokalväxlingar i stamvokalen: $i \rightarrow \acute{a}$, $a \rightarrow e$ och $u \rightarrow o$. Skrivreglerna $ei \rightarrow ii$ och $oi \rightarrow ui$ påverkar också stamvokalen i vissa former, men den egentliga formen leder fortfarande till omljud.

Omljud

Stamvokal	Kasus och numerus med omljud
a	Ill sg
i	Kom sg; Gen, ack, ill, lok, kom pl
u	Ill sg

Uddastaviga substantiv

Stadieväxlingar

	Sg	Pl
Nom	stam 1	STAM 2
Gen/Ack	STAM 2	STAM 2
Ill	STAM 2	STAM 2
Lok	STAM 2	STAM 2
Kom	STAM 2	STAM 2
Ess	stam 1	

Inskottsvokaler och ändelser

	Sg		Pl	
Nom	-	-	-a-	-t
Gen/Ack	-a-	-	-i-	-id
Ill	-i-	-i	-i-	-idda
Lok	-i-	-s	-i-	-in
Kom	-i-	-in	-i-	-iguin
Ess	(-i-)		-n	

Stam 2 skrivs vanligen ut efter nominativformen i ordboken. Om stadieväxling sker har stam 1 svagt stadium och stam 2 starkt. Stadiefördelningen är den omvända jämfört med jämnstaviga substantiv utom i illativ singular. Vokalväxlingar $i \rightarrow \acute{a}$ och $u \rightarrow o$ i trycksvag stavelse förekommer mellan stammarna.

Essivformen har inskottsvokal endast om stammen slutar på konsonant.

Stammens slutkonsonant kan då också skilja sig från den i nominativformen om den senare påverkats av villkoren för slutkonsonant. Ändelserna överensstämmer med ändelserna för jämnstaviga substantiv utom i illativ plural.

Kontrakta substantiv

Stadieväxlingar

Stadiefördelningen för kontrakta substantiv följer samma mönster som för uddastaviga substantiv, men stadiet varierar vanligen mellan grad I och grad III. Samma vokalväxlingar förekommer också.

Ändelser

Ändelserna är samma som för jämnstaviga substantiv. Om nominativstammen slutar på konsonant eller i tillkommer inskottsvokal i essivformen och stammens slutbokstav kan förändras, t.ex. olmmái – olmmájin, olmmoš – olmmožin.

Possessiv deklination

Utöver information om substantivens kasus och numerus kan man med hjälp av possessivsuffix tillföra information om ägaren och dess person och numerus. När possessivsuffix läggs till används sker flera förändringar när det gäller stadiesfördelning, kasusändelser och vokalväxlingar.

Allomorfer

Possessivsuffixen har flera olika former beroende på var det hamnar i förhållande till tryckstarka och trycksvaga stavelser.

I Efter vokal			II Efter konsonant, trycksvag inskottsvokal						III Efter konsonant, tryckstark inskottsvokal					
-n	-me	-met	-á-	-n	-á-	-me	-á-	-met	-a-	-n	-ea-	-me	-ea-	-met
-t	-de	-det	-á-	-t	-á-	-de	-á-	-det	-a-	-t	-ea-	-tte	-ea-	-ttet
-s	-ska	-set	-i-	-s	-i-	-ska	-i-	-set	-i-	-s	-ea-	-skka	-ea-	-set

I tabellerna motsvarar raderna person (första, andra och tredje) och kolumnerna numerus (singular, dual och plural).

Stam och stadiesväxling

Stadiesfördelningen i stammen följer inte alltid den absoluta deklinationen. Vi har följande undantag:

Jämnstaviga substantiv: Stammen har starkt stadium i genitiv/ackusativ singular om ägaren är första person.

Uddastaviga och kontrakta substantiv: Stammen för genitiv/ackusativ singular används även i nominativ singular.

Kasusändelser

Jämnstaviga och kontrakta stammar			Uddastaviga stammar			
	Singular	Plural		Singular	Plural	
Nom	-		Nom	-	-	
Gen/Ack	-	-id-	Gen/Ack	-	-	-i- -idd-
Ill	-s-	-idas-	Ill	-a-	-sa-	-i- -idás-
Lok	-st-	-in-	Lok	-i-	-stt-	-i- -in-
Kom	-in-	-id- -guin	Kom	-i-	-in-	-i- -idd- -guin
Ess		-n-	Ess		(-i-)	-n-

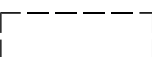

Possessivsuffixet placeras efter kasussuffixet, förutom i komitativ plural där delen -guin placeras efter possessivsuffixet.

Vokalväxlingar och omljud

Vokalväxling förekommer i jämnstaviga stammar som slutar med -i eller -u. Den sker i illativ singular samt i nominativ singular, genitiv singular och ackusativ singular när ägaren är första och andra person. Växlingarna är $i \rightarrow á$ och $u \rightarrow o$, och den senare ger som vanligt även omljud i föregående stavelse.

Böjningsexempel

Eftersom den färdiga possessiva böjningsformen beror av så många parametrar (stamtyp, numerus och kasus hos det ägda, person och numerus hos ägaren) följer nedan några böjningsexempel med fullständiga paradigm för några substantiv. I tabellerna används följande tecken för att påvisa några mönster i böjningen:

	Starkt stadium för de substantiv som har stadiesväxling
	Vokalväxling $i \rightarrow á$ och $u \rightarrow o$ i stammen, den senare medför omljud
	Possessivsuffix i allomorf I
	Possessivsuffix i allomorf II
	Possessivsuffix i allomorf III

Jämnstavigt substantiv: bárdni rtn

bárdnán	bárdnáme	bárdnámet
bárdnát	bárdnáde	bárdnádet
bárdnis	bárdniska	Bárdniset

bártniidan	bártniideame	bártniideamet
------------	--------------	---------------

bárdnán	bárdnáme	bárdnámet
bártnát	bártnáde	bártnádet
bártnis	bártniska	bártniset

bártniidan	bártniideame	bártniideamet
bártniidat	bártniideatte	bártniideattet
bártniidis	bártniideaskka	bártniideaset

bárdnásan	bárdnáseame	bárdnáseamet
bárdnásat	bárdnáseatte	bárdnáseattet
bárdnásis	bárdnáseaskka	bárdnáseaset

bártniidasan	bártniidasame	bártniidasamet
bártniidasat	bártniidasade	bártniidasadet
bártniidasas	bártniidasaska	bártniidasaset

bártnistán	bártnisteame	bártnisteamet
bártnistat	bártnisteatte	bártnisteattet
bártnistis	bártnisteaskka	bártnisteaset

bártniinan	bártniineame	bártniineamet
bártniinat	bártniineatte	bártniineattet
bártniinis	bártniineaskka	bártniineaset

bártniinan	bártniineame	bártniineamet
bártniinat	bártniineatte	bártniineattet
bártniinis	bártniineaskka	bártniineaset

bártniidanguin	bártniideameguin	bártniideametguin
bártniidatguin	bártniideatteguin	bártniideattetguin
bártniidisguin	bártniideaskkaguin	bártniideasetguin

bárdninan	bárdnineame	bárdnineamet
bárdninat	bárdnineatte	bárdnineattet
bárdninis	bárdnineaskka	bárdnineaset

Jämnstavigt substantiv: viesu s

visson	vissome	vissomet
visot	vissode	vissodet
viessus	viessuska	viessuset

viesuidan	viesuideame	viesuideamet
-----------	-------------	--------------

visson	vissome	vissomet
visot	visode	visodet
viesus	viesuska	viesuset

viesuidan	viesuideame	viesuideamet
viesuidat	viesuideatte	viesuideattet
viesuidis	viesuideaskka	viesuideaset

vissosan	vissoseame	vissoseamet
vissosat	vissoseatte	vissoseattet
vissosis	vissoseaskka	vissoseaset

viesuidasan	viesuidasame	viesuidasamet
viesuidasat	viesuidasade	viesuidasadet
viesuidasas	viesuidasaska	viesuidasaset

viesustán	viesusteame	viesusteamet
viesustat	viesusteatte	viesusteattet
viesustis	viesusteaskka	viesusteaset

viesuinan	viesuineame	viesuineamet
viesuinat	viesuineatte	viesuineattet
viesuinis	viesuineaskka	viesuineaset

viesuinan	viesuineame	viesuineamet
viesuinat	viesuineatte	viesuineattet
viesuinis	viesuineaskka	viesuineaset

viesuidanguin	viesuideameguin	viesuideametguin
viesuidatguin	viesuideatteguin	viesuideattetguin
viesuidisguin	viesuideaskkaguin	viesuideasetguin

viessunan	viessuneame	viessuneamet
viessunat	viessuneatte	viessuneattet
viessunis	viessuneaskka	viessuneaset

Uddastavigt substantiv: beana beatnag-

beatnagan	beatnageame	beatnageamet
beatnagat	beatnageatte	beatnageattet
beatnagis	beatnageaskka	beatnageaset

beatnagan	beatnageame	beatnageamet
beatnagat	beatnageatte	beatnageattet
beatnagis	beatnageaskka	beatnageaset

beatnagiiddán	beatnagiiddáme	beatnagiiddámet
beatnagiiddát	beatnagiiddáde	beatnagiiddádet
beatnagiiddis	beatnagiiddiska	beatnagiiddiset

beatnagasán	beatnagasame	beatnagasamet
beatnagasat	beatnagasade	beatnagasadet
beatnagasas	beatnagasaska	Beatnagasaset

beatnagiiddásan	beatnagiiddáseame	beatnagiiddáseamet
beatnagiiddásat	beatnagiiddáseatte	beatnagiiddáseattet
beatnagiiddásis	beatnagiiddáseaskka	beatnagiiddáseaset

beatnagisttán	beatnagisttáme	beatnagisttámet
beatnagisttát	beatnagisttáde	beatnagisttádet
beatnagisttis	beatnagisttiska	beatnagisttisest

beatnagiinnán	beatnagiinnáme	beatnagiinnámet
beatnagiinnát	beatnagiinnáde	beatnagiinnádet
beatnagiinnis	beatnagiinniska	beatnagiinniset

beatnagiinnán	beatnagiinnáme	beatnagiinnámet
beatnagiinnát	beatnagiinnáde	beatnagiinnádet
beatnagiinnis	beatnagiinniska	beatnagiinniset

beatnagiiddánguinn	beatnagiiddámeguinn	beatnagiiddámeguinn
beatnagiiddátguinn	beatnagiiddádeguinn	beatnagiiddádeguinn
beatnagiiddisguinn	beatnagiiddiskaguinn	beatnagiiddisguinn

beananan	beananeame	beananeamet
beananat	beananeatte	beananeattet
beananis	beananeaskka	beananeaset

Kontrakt substantiv: boazu bohcco-

bohccon	bohccome	bohccomet
bohccot	bohccode	bohccodet
bohccos	bohccoska	bohccoset

bohccon	bohccome	bohccomet
bohccot	bohccode	bohccodet
bohccos	bohccoska	bohccoset

bohccuidan	bohccuideame	bohccuideamet
bohccuidat	bohccuideatte	bohccuideattet
bohccuidis	bohccuideaskka	bohccuideaset

bohccosan	bohccoseame	bohccoseamet
bohccosat	bohccoseatte	bohccoseattet
bohccosis	bohccoseaskka	bohccoseaset

bohccuidasan	bohccuidasame	bohccuidasamet
bohccuidasat	bohccuidasade	bohccuidasadet
bohccuidasas	bohccuidasaska	bohccuidasaset

bohccostan	bohccosteame	bohccosteamet
bohccostat	bohccosteatte	bohccosteattet
bohccostis	bohccosteaskka	bohccosteaset

bohccuinan	bohccuineame	bohccuineamet
bohccuinat	bohccuineatte	bohccuineattet
bohccuinis	bohccuineaskka	bohccuineaset

bohccuinan	bohccuineame	bohccuineamet
bohccuinat	bohccuineatte	bohccuineattet
bohccuinis	bohccuineaskka	bohccuineaset

bohccuidanguinn	bohccuideameguinn	bohccuideameguinn
bohccuidatguinn	bohccuideatteguinn	bohccuideatteguinn
bohccuidisguinn	bohccuideaskkaguinn	bohccuideasetguinn

boazunan	boazuneame	boazuneamet
boazunat	boazuneatte	boazuneattet
boazunis	boazuneaskka	boazuneaset

Böjning av pronomen

Pronomen är en sluten ordklass, men den är ändå ganska omfattande. Böjningarna är inte alltid helt regelbundna, men till tabellerna med de förekommande formerna finns också några mönster hämtade från substantivens böjning.

Personliga pronomen

	Sg			Du			Pl		
	1p	2p	3p	1p	2p	3p	1p	2p	3p
Nom	mun / mon	don	son	moai	doai	soai	mii	dii	sii
Gen/Ack	mu	du	su	munno	dudno	sudno	min	din	sin
Ill	munnje	duenje	sutnje	munnuide	dudnuide	sudnuide	midjiide	didjiide	sidjiide
Lok	mus	dus	sus	munnos	dudnos	sudnos	mis	dis	sis
Kom	muinna	duinna	suinna	munnuin	dudnuin	sudnuin	minguin	dinguin	singuin
Ess	munin	dunin	sunin	munnon	dudnon	sudnon	minin	dinin	sinin

Genitiv/ackusativ får ett n-ljud i slutet i dual och plural, men förlorar detta ljud i singular jämfört med nominativformen. I dual står de i grad III med klusilförslag i 2p och 3p.

Illativ har ändelsen -ide i dual och plural, i dual direkt på genitivformen och i plural med dj-inskott. I singular läggs ett nj-ljud i grad II till genitivformen, med klusilförslag i 2p och 3p

Lokativ har alltid ändelsen -s på genitivformen. I singular och dual läggs den direkt och i plural utan slutkonsonant.

Komitativ ges av genitivformen med ändelsen -inna i singular, -in i dual och -guin i plural.

Essiv har ändelsen -n med eventuell inskottsvokal på genitivformen, i singular även med extra konsonant.

Demonstrativa pronomen

	Sg	Pl	Sg	Pl	Sg	Pl	Sg	Pl	Sg	Pl
Nom	dat	dat	dát	dát	diet	diet	duot	duot	dot	dot
Gen/Ack	dan	daid	dán	dáid	dien	dieid	duon	duoid	don	doid
Ill	dasa	daidda	dása	dáidda	diesa	dieidda	duosa	duoidda	dosa	doidda
Lok	das	dain	dás	dáin	dies	diein	duos	duoin	dos	doin
Kom	dainna	daiguin	dáinna	dáiguin	dieinna	dieiguin	duoinna	duoiguin	doinna	doiguin
Ess	danin		dánin		dienin		duonin		donin	

Böjningarna har stammarna da-, dá-, die-, duo- respektive do- och med ändelser som till stor del följer de som används till uddastaviga nomen utan inskottsvokal. Förutom nominativ singular-formen bör man dock observera ändelsen -n i genitiv/ackusativ, ändelsen -sa i illativ och den längre ändelsen -inna i komitativ.

När de demonstrativa pronomenen står i attributiv form sammanfaller illativ och lokativ singular med genitiv singular, också komitativ plural kan sammanfalla med genitiv plural.

Relativa och interrogativa pronomen

	Sg	Pl	Sg	Pl
Nom	gii	geat	mii	mat
Gen/Ack	gean	geaid	man / maid	maid
Ill	geasa	geaidda	masa	maidda
Lok	geas	geain	mas	main
Kom	geainna	geaiguin	mainna	maiguin
Ess	geanin		manin	

Formerna utöver nominativ singular har stammarna gea- respektive ma- och samma ändelser som demonstrativa pronomina.

Reflexivpronomenet ieš

För alla kasus utom nominativ tar pronomenet ett possessivsuffix. Böjningen följer i akkusativ, genitiv, komitativ och essiv den possessiva deklinationen för jämnstaviga substantiv i singular. I illativ tar pronomenet formen alcces- med samma suffixallomorf som vanligt i illativ singular. I lokativ blir formen i stället alddi- med vokalväxling i första och andra person likt böjningen i akkusativ och genitiv, vars suffixallomorf också används. De tjocka linjerna markerar avvikelser mot possessiv deklination, i övrigt används samma tecken som i böjningsexemplen under substantivens possessiva deklination.

ieš	ieža	ieža
-----	------	------

iehčan / iežan	iehčame / iežame	iehčamet / iežamet
iežat	iežade	iežadet
iežas	iežaska	iežaset

alccesan	alcceseame	alcceseamet
alccesat	alcceseatte	alcceseattet
alccesis	alcceseaskka	alcceseaset

alddán	alddáme	alddámet
alddát	alddáde	alddádet
alddis / alddes	alddiska / alddeska	alddiset / alddeset

iežainan	iežaineame	iežaineamet
iežainat	iežaineatte	iežaineattet
iežainis	iežaineaskka	iežaineaset

iehčanan	iehčaneame	iehčaneamet
iehčanat	iehčaneatte	iehčaneattet
iehčanis	iehčaneaskka	iehčaneaset

Reciproka pronomen

Pronomenet ”varandra” kan i nordsamiska uttryckas med två olika konstruktioner, båda med böjningar i kasus och numerus.

Goabbat/guhtet guoibmi med possessivsuffix

Vid två personer används goabbat tillsammans med possessiv deklination av guoibmi i singular med ägare i dual, vid fler än två personer används guhtet tillsammans med possessiv deklination av guoibmi i singular med ägare i plural. I det senare fallet kan guoibmi också stå i plural och dessa former syns längst till höger i tabellen nedan där genitiv/akkusativ-, illativ-, lokativ- och komitativformer finns uppställda. Essivformer saknas.

goabbat guoibmáme	guhtet guoibmámet
goabbat guoimmáde	guhtet guoimmádet
goabbat guoimmiska	guhtet guoimmiset

guhtet guimmiideamet
guhtet guimmiideattet
guhtet guimmiideaset

goabbat guoibmáseame	guhtet guoibmáseamet
goabbat guoibmáseatte	guhtet guoibmáseattet
goabbat guoibmáseaskka	guhtet guoibmáseaset

guhtet guimmiidasamet
guhtet guimmiidasadet
guhtet guimmiidasaset

goabbat guoimmisteame	guhtet guoimmisteamet
goabbat guoimmisteatte	guhtet guoimmisteattet
goabbat guoimmisteaskka	guhtet guoimmisteaset

guhtet guimmiineamet
guhtet guimmiineattet
guhtet guimmiineaset

goabbat guimmiineame	guhtet guimmiineamet
goabbat guimmiineatte	guhtet guimmiineattet
goabbat guimmiineaskka	guhtet guimmiineaset

guhtet guimmiideametguin
guhtet guimmiideattetguin
guhtet guimmiideasetguin

Nubbi nuppi

Singular används i båda leden när det gäller två personer, plural används vid fler än två personer. Första ledet står alltid i nominativ medan det andra böjs efter det kasus som uttrycket står i.

	Två personer	Flera än två personer
Gen/Ack	nubbi nuppi	nuppit nuppiid
Ill	nubbi nubbái	nuppit nuppiide
Lok	nubbi nuppis	nuppit nuppiin
Kom	nubbi nuppiin	nuppit nuppiiguin
Ess	nubbi nubbin	nuppit nubbin

Böjning av räkneord

Grundtalen böjs som substantiv med ett viktigt undantag: För alla tal utom nulla/nolla, okta och miljövödna/millijövödna sammanfaller ackusativ singular med nominativ singular i stället för med genitiv singular. Stadieväxlingarna är för vissa grundtal inte helt regelbunden. I attributiv ställning kongruerar grundtalen på samma sätt som demonstrativa pronomen.

Ordningstalen är adjektiv som är avledda från grundtalen, vanligast är avledningsändelsen -át men flera undantag finns

Samlingstal är substantiv avledda av grundtalen som betecknar ett visst antal personer.

Böjning och komparation av adjektiv

Adjektiv böjs i predikativ ställning på samma sätt som substantivens absoluta deklination. I attributiv ställning används den attributform som anges i ordboken.

Komparation av adjektiv sker med avledningsändelser som läggs till genitivformens stam. Komparativ av jämnstaviga och kontrakta adjektiv bildas med ändelsen -bu som i nominativ singular och i attributformen förkortas till -t, detta ger ett uddastavigt adjektiv. För uddastaviga adjektiv blir motsvarande ändelse -(ea)bbu som bildar ett jämnstavigt adjektiv. Komparativformen böjs sedan som vanligt, men alltså med ny stamtyp.

Superlativ bildas med avledningsändelsen -mus ss s för jämnstaviga och kontrakta stammar och -eamus -eapmos- för uddastaviga. Stamtypen förändras inte genom denna avledning.

